

ШКІЛЬНИЙ ПЕРІОД

Яку корекційно-реабілітаційну роботу слід проводити з дітьми?

Корекційно-реабілітаційна робота в сім'ї передбачає тривалу і послідовну допомогу в усуненні певних порушень: рухових, інтелектуальних, мовленнєвих, поведінкових, комунікаційних, психічних функцій тощо. Слід максимально врахувати специфіку соматичного, неврологічного та психічного стану дитини, її індивідуальні особливості, схильності, інтереси, здібності.

Корекційна робота базується також на врахуванні структури первинних порушень, вторинно пов'язаних з ними відхилень, а також збережених функцій і компенсаторних можливостей учнів із ДЦП.

Після детального вивчення особливостей учнів, які мають комплексне порушення, визначення фахівцями рівнів їхнього психофізичного розвитку корекційна методика має враховувати:

- ✓ реалізацію індивідуального підходу до навчально-виховного процесу з урахуванням причин, ступеня та характеру психофізичних порушень учня;
- ✓ особистісно-орієнтований підхід до розвитку учня.

Корекційно-реабілітаційна робота охоплює конкретні напрями роботи, зорієнтовані на поліпшення психофізичного розвитку та психолого-педагогічну допомогу в якісному засвоєнні навчального матеріалу. Однак засоби здійснення корекційного впливу варіюються залежно від виявлених показників психофізичного стану учня.

Основними напрямками корекційної роботи з дітьми з ЦП є:

- ✓ розвиток рухової сфери;
- ✓ розвиток сенсорних функцій;
- ✓ розширення й уточнення уявлень про навколишнє середовище;
- ✓ розвиток пізнавальної діяльності;
- ✓ корекція мовленнєвого розвитку;
- ✓ психокорекція емоційно-особистісного розвитку учня.

Удосконалення рухової сфери передбачає розвиток загальної та дрібної моторики, поліпшення координації рухів. Корекція порушень рухової сфери має відбуватися комплексно, систематично, із залученням фахівців (лікаря-невропатолога, інструктора ЛФК, реабілітолога, вчителя фізкультури). Саме вони допоможуть визначити зміст занять з корекції рухової сфери та поетапні кроки щодо поліпшення фізичного стану хворої дитини. Їхні рекомендації заносяться до індивідуальної корекційної програми кожного учня. Батьки разом з учителем ознайомлюються з рекомендованими прийомами виконання завдань на спільних консультаціях, зокрема, щодо дотримання ортопедичного режиму, використання спеціального обладнання, виправлення неправильної постави учня тощо. Інструктор ЛФК демонструє спеціальний комплекс фізичних вправ і завдань, за допомогою яких коригуються неправильне положення тіла та порушені рухові навички кожного учня.

Корекція рухової сфери дитини із ЦП удома передбачає:

- ✓ реалізацію ортопедичного режиму;
- ✓ проведення корекційних вправ у спеціально облаштованому спортивному куточку;
- ✓ підтримку рухової активності впродовж занять;
- ✓ залучення батьків до спільного проведення комплексу фізичних вправ.

Ортопедичний режим під час занять забезпечує правильну посадку учня за партою, столом, враховуючи положення рук, ніг, спини, голови, тулуба. Для цього використовуються пристосування для фіксації на робочому місці п'ясті руки, ліктя, передпліччя, стопи, гомілки, стегна дитини.

Для кожного учня підбираються оптимальні допоміжні засоби, що поліпшують функціональні вміння, необхідні для навчання та повсякденного життя. До них належать: бандажі, корсети, фіксатори, спеціальні ортопедичні апарати для покращення пересування та утримання тіла й кінцівок у правильному положенні. Для поліпшення функцій ніг, за рекомендаціями лікарів, використовуються ортези, татори, ортопедичне взуття, устілки, супінатори. Із засобів пересування — палиці, милиці, ходунки (передньоопорні, чотирьохопорні, двоколісні, чотирьохколісні), спеціальні візки. При облаштуванні індивідуального спортивного куточка слід дотримуватися рекомендацій лікаря, інструктора ЛФК, вчителя фізкультури з урахуванням ступеня та форми ДЦП. Бажано, щоб у ньому були спортивна драбина, велотренажер, килим для релаксації, м'ячі, іграшки тощо.

Виконання корекційних вправ з дітьми проводяться під час фізкультпауз (5 хв.) після 20 хв. уроку чи виконання домашнього завдання. Так знімається фізична напруженість та активізуються рухи учня. Вправи забезпечують розвиток координації рухів, рівноваги, корекцію тону м'язів рук та ніг, способів пересування, котрі учень не може опанувати самостійно. Рекомендовано виконання вправ під музичний супровід, адже ефективність ритмічної стимуляції доведено дослідженнями багатьох психологів.

Індивідуальні корекційні вправи застосовуються для розвитку порушених рухових систем, характерних для певної форми ДЦП. Наприклад, при спастичній *диплегії (тетрапарезі)* руки учня уражені менше, ніж ноги. Тонус м'язів кінцівок підвищений. За відсутності своєчасної допомоги розвиватимуться контрактури (стійке обмеження не лише активних, а й пасивних рухів суглобів). Тому потрібно стежити, щоб дитина не перебувала в одному положенні більше 25 хвилин. Під час фізкультпаузи їй рекомендовано лягти на килим для релаксації, виконати вправи для рук та ніг, після чого продовжити навчання.

При *гіперкінетичній* формі головною причиною рухових порушень є насильницькі невимушені рухи — гіперкінези, які поєднуються зі змінним м'язовим тонусом. Ці порушення дестабілізують, насамперед, поставу дити-

ни. У неї відсутня правильна постава тулуба та кінцівок, рухи — розмашисті, зі значним порушенням координації. Тому рекомендовані лікарями вправи, які слід проводити під час фізкультурних хвилинки, передбачають активне розслаблення, вироблення плавності переключення з одного положення в інше, допомогу дорослого у складних випадках.

Розвиток дрібної моторики дітей потребує таких видів роботи з нормалізації функцій дрібних м'язів рук:

- ✓ масаж пальців обох рук;
- ✓ пальчикову гімнастику;
- ✓ корекцію дрібних рухів під час роботи з природним матеріалом (каштанами, жолудями, горіхами, насінням квасолі, гороху тощо);
- ✓ розвиток сили м'язів рук (з використанням еспандера, силоміра, розривання паперу, розминання пластиліну, глини тощо);
- ✓ розвиток координації рухів (під час ігор з м'ячем, гімнастичною палицею, стрічкою, обручем, геометричним матеріалом та ін.);
- ✓ малювання пальцями цифр, букв, ліній;
- ✓ використання конструкторів;
- ✓ нанизування намистинок;
- ✓ сортування монет, гудзиків;
- ✓ роботу з мозаїкою, пірамідами.

Усі вказані види корекційної роботи спрямовані на формування графомоторних навичок, підготовку руки до письма.

Для зняття напруження при *спастичній формі* рекомендовано такі індивідуальні вправи: «Погладимо кошения», «Листя опадає», «Маляр», «Полощемо білизну», «Курчата» та ін.

При *геміпарезах* зазначені вправи чергуються з динамічними: («Кулак — долоня — ребро», «Молоток», «Піаніно», «Пилка» та ін.).

Для вдосконалення зорово-моторної координації застосовуються: зображення точок, ліній за зразком, використання прийомів обведення, копіювання, домальовування деталей, розфарбовування. Указані вправи розвивального

та корекційного характеру слід використовувати на підготовчих етапах до уроків математики, письма, читання.

Зміст корекційної роботи визначається виявленням досягнень і труднощів конкретного учня в процесі опанування знань та вмінь. Наприклад, у Сашка К. (*спастична диплегія середнього ступеня*), учня підготовчого класу, готовність руки до письма відповідає низькому рівню. Від надмірного напруження м'язів п'ясті та пальців йому важко опанувати графічну навичку письма.

Дитина утримує ручку в кулаку, сильно стискаючи її всіма пальцями. Їй важко виконати обведення, копіювання точок, ліній, елементів букв та цифр. Для подолання цих труднощів дитині рекомендовано масаж для розслаблення пальців, пальчикову гімнастику, катання кульок, олівців, ручок обома руками, з одночасним ритмічним проговорюванням різноманітних віршиків. Продуктивною для такої дитини є пальчикова гімнастика, що сприяє розвитку координації та вправності пальців рук. З дитиною вдома також слід проводити вправи з природним матеріалом, пластиліном, глиною, піском.

Розвиток сенсорних функцій. Одним із важливих корекційних завдань є розвиток сенсорної діяльності учнів із ДЦП, що цілеспрямовано формує вищі психічні функції — мислення, мовлення, пам'ять та ін. Тому корекційна робота з дитиною спрямована на вдосконалення стереогнозу, кінестетичного, слухового, зорового сприймання, розвиток просторових і часових уявлень. Удосконалення сенсорної діяльності стає основою для подальшого формування чуттєвого пізнання (вміння бачити, чути, відчувати на дотик тощо).

Розвиток зорового сприймання. Окрім лікувально-відновлювальної корекції, що зумовлюється станом зору дитини, корекційна методика передбачає спеціальну роботу з поліпшення стану моторного апарату очей. Вона здійснюється під час виконання завдань на диференціацію предметів за зовнішніми ознаками: кольором, формою, розміром, кількістю, якістю, розташуванням у просторі тощо. Учня навчають співвідносити предмети (букви, цифри, фігури,

природний матеріал) зі зразком-еталоном. Тому впродовж усього навчального процесу важливо формувати в учнів еталонне уявлення про форми, розміри, колір предметів тощо. Для вдосконалення зорового сприймання під час навчальної діяльності рекомендовано арт-терапію, що передбачає використання елементів малювання, ліплення, конструювання за зразком. Завдання виконуються учнем за словесною інструкцією і спрямовані на розвиток просторових, часових, математичних уявлень, предметно-образного та предметно-дійового мислення.

Оскільки у дітей із ЦП часто порушено зорове сприймання внаслідок обмеженого руху очей, порушень фіксації зору, зниження гостроти зору тощо, вдома слід виконувати з дитиною вправи на розвиток рухів очей засобами знаходження поглядом предметів. З цією метою використовуються елементи ігор «Лабіринт», «Теніс», «Поштова скринька», дошка Сегена, ігор з фішками та ін. За їхньої допомоги тренується не лише зорове сприймання, а й розвиваються зорова увага та просторові уявлення.

Розвиток фонематичних процесів — важлива передумова навчання учнів грамоти. Тому особливу увагу слід звернути на розвиток фонематичного сприймання, фонетичних уявлень, навичок слухового контролю. Під час розвитку фонематичного слуху учні тренуються спершу в розрізненні контрастних за звучанням слів (*жук* — *риба*, *горіх* — *цукерка*, *лимон* — *яблуко*), потім менш контрастних (*коза* — *береза*, *коса* — *колеса*, *бочка* — *качка*) і, зрештою, тих, які відрізняються за звучанням однією фонемою (*мишка* — *миска*, *кит* — *кіт*, *дід* — *лід*) тощо. Здійснюється слухова диференціація дзвінких-глухих, твердих-м'яких, свистячих-шиплячих звуків. З цією метою використовуються завдання: «Підніми руку, якщо почувеш потрібний звук», «Повтори склади», «Покажи малюнок, предмет, іграшку, в назві яких чуєш потрібний звук» та ін., а також такі види завдань: визначити звук на фоні слова; визначити місце звука у слові (на початку, в середині, в кінці); визначити в слові послідовність звуків; скласти слово із даних складів; придумати слова на заданий звук та багато інших.

Для розвитку слухових уявлень і довільної уваги застосовуються прослуховування коротких за обсягом пісень, казок, віршів, оповідань. При цьому використовуються музичні інструменти для відчуття ритму й довготи звуків, тембру, контрасту голосу. Ці засоби в системі коригувальних і розвивальних вправ спрямовані на фонетичний та фонематичний розвиток дітей із ЦП.

Розвиток стереогнозу (сприймання предметів на дотик) відіграє важливу роль у розвитку пізнавальної діяльності учня. Особливо за тяжких форм ДЦП ця функція значно порушена. Це зумовлює особливості предметно-практичної та маніпулятивної діяльності дітей, порушення тактильного сприймання. У процесі корекційної роботи рекомендовано види роботи, котрі учні виконують із заплющеними очима спочатку «кращою», а потім «гіршою» рукою:

- ✓ визначення матеріалу, з якого виготовлений предмет (залізний, дерев'яний, скляний тощо);
- ✓ розпізнавання форм предметів (круглий, овальний, прямокутний тощо);
- ✓ визначення різноманітних геометричних тіл (їх величини, товщини тощо).

З методичних прийомів роботи найцікавішими для дітей із ЦП є дидактичні ігри «Чарівний мішечок», «Знайди предмет», що створюють пошукові ситуації, привертають та організовують їхню довільну увагу, збагачують практичний досвід. Ця діяльність навчає усвідомлювати, порівнювати об'єкти навколишнього середовища, збагачує і конкретизує уявлення про довкілля, розвиває здатність до узагальнень.

У сенсорному розвитку дитини важливе місце посідає *корекція просторових уявлень*, зокрема, сприймання частин тіла та усвідомлення уявлень: *угорі, внизу, зліва, справа, позаду, обабіч, попереду, між, біля та ін.* Засвоєння цих просторових уявлень здійснюється шляхом різноманітних вправ із використанням словесних інструкцій: *піднімаємо руки вгору, опускаємо руки вниз, повертаємо головою вправо — вліво — вгору — вниз.*

Розвиток уміння орієнтуватися на аркуші паперу охоплює такі завдання: знайти й назвати предмети, зображені в центрі, праворуч, ліворуч, угорі, внизу малюнка; пояснити, де розташовані зображені предмети. Поряд із цим відбувається запобігання характерному для дітей із ЦП дзеркальному написанню елементів букв, цифр, зображень предметів. Розвиток просторового аналізу та синтезу покращує опанування письма, читання, рахунку.

Розширення знань про навколишній світ. Корекційна робота передбачає систематичне збагачення знань, уявлень про природні явища, рослинний і тваринний світ, працю людей, суспільні події тощо; розвиток уміння порівнювати, розпізнавати, узагальнювати, оцінювати. Для цього застосовуються різноманітні засоби підтримки позитивного настрою та мотивації, наприклад:

- ✓ використання під час спостережень предметів і явищ, до яких дитина виявляє найбільший інтерес;
- ✓ обговорення тієї чи іншої ситуації, що привертає увагу дитини;
- ✓ закріплення активного та пасивного словника учня;
- ✓ активізацію спроб узагальнення вивченого тощо.

У багатьох дітей із ДЦП недостатньо розвинені цілеспрямована увага, пам'ять, а відтак — їхні знання про навколишню дійсність формуються на основі яскравих чуттєвих уявлень за такими тематиками: «Моя родина»; «Предмети оточення» (одяг, посуд, меблі, транспорт, продукти, іграшки); «Колір предметів»; «Форма та величина»; «Тваринний і рослинний світ»; «Пори року, місяці, дні тижня»; «Професії» тощо. Дитину навчають порівнювати об'єкти за різними якостями й ознаками з тим, щоб закріплювалися причинно-наслідкові зв'язки між предметами та явищами навколишнього середовища.

Відомо, що введення дидактичної гри у навчально-корекційний процес дає значні позитивні результати. При цьому виникає можливість використання різноманітного матеріалу для розв'язання окреслених завдань, проведення спостережень, дослідів, експериментів. Це пробуджує інтерес дитини до оточення, розвиває вміння порівнювати,

узагальнювати, словесно послідовно передавати власні враження від предметно-практичної діяльності (малювання, ліплення, аплікації). Батькам слід обговорювати певні доступні закономірності спостережуваних явищ, ставити різноманітні запитання: Чому? У чому відмінність? Навіщо? Що спільного? Чим відрізняються? тощо.

Отже, процес ознайомлення з навколишнім середовищем передбачає не лише розширення світогляду, а й розвиток розумових операцій, пізнавальної активності; збагачення пасивного та активного словникового запасу; сприяє поліпшенню психофізичного стану дитини в цілому.

Розвиток пізнавальної діяльності. Пізнавальна діяльність дитини із ДЦП формується, насамперед, у процесі ознайомлення з навколишнім середовищем. Саме в діяльності вдосконалюються всі пізнавальні процеси, відбувається інтелектуальний розвиток дитини.

У розвитку пізнавальної діяльності важливе значення належить предметним діям, коли увага дитини спрямовується на суттєві ознаки предметів. Як відомо, пізнавальний розвиток дитини значною мірою залежить від особливостей концентрації уваги, сприймання та запам'ятовування отриманої інформації. Відповідно, повторення програмного матеріалу слід проводити окремими порціями, включаючи ігрові моменти та різноманітні стимули (дидактичні ігри, змагальні умови виконання завдань та ін.) для підтримки позитивної мотивації. Під час дидактичних ігор діти систематизують і закріплюють свої знання про різні ознаки предметів, встановлюють взаємозв'язки між ними, просторові, часові та інші співвідношення, тим самим опановуючи загальні поняття, збагачуючи словниковий запас. Для гри на уроці слід відводити не більше 4—5 хв. з тим, щоб вона не втомлювала дитину. Ігри використовують як засіб психологічної підготовки учнів до уроку та відпочинку після напруженої праці. Таким чином, гра сприяє доцільній організації навчальної діяльності дитини.

Варто, щоб дидактичні ігри супроводжувалися необхідною кількістю малюнків, таблиць, карток, різних іграшок, предметів тощо. Ці матеріали повинні мати привабливий

вигляд з точки зору кольорової гами, образності, чіткості, точної відповідності реальним об'єктам. При цьому створюється атмосфера не лише зацікавленості, а й задоволення, розслабленості.

Корекція мовленнєвого розвитку. Робота з поліпшення мовленнєвого розвитку учня з ДЦП в умовах сім'ї передбачає комплексну взаємодію логопеда, лікаря, вчителя, учня та батьків.

У цьому полягає одна з важливих умов успішного корекційного навчання. Комплексне обстеження мовлення забезпечує виявлення особливостей артикуляційного апарату та звуковимови учня, стану фонематичних процесів, лексичних і граматичних уявлень, зв'язного мовлення, рівня розвитку слухового самоконтролю. Вироблені на цій основі рекомендації шкільного логопеда, що заносяться до індивідуальної корекційної програми учня, мають систематично виконуватися командою фахівців, у тому числі батьками. Зокрема:

1. Формування загальних мовленнєвих навичок:

- ✓ слухової пам'яті, вміння слухати, чути й розуміти звернене мовлення, диференціювати звуки, розпізнавати їх;
- ✓ правильного мовленнєвого вдишу і видиху, плавності мовлення, пауз між реченнями;
- ✓ правильної інтонації, словесного наголосу, модуляції голосу і виразності мовлення.

2. Розвиток фонетичної сторони мовлення:

- ✓ підготовка артикуляційного апарату до постановки звуків;
- ✓ диференціація голосних і приголосних звуків;
- ✓ розвиток фонематичного аналізу, синтезу, фонетичних уявлень.

3. Удосконалення імпресивного мовлення:

розвиток уваги до мовлення дорослих (виділення у загальному потоці мови назв, дій, ознак предметів, розуміння словесних узагальнень).

4. Розвиток лексичної сторони мовлення:

- ✓ формування знань про явища навколишньої дійсності (пори року, їхні характерні ознаки тощо);
- ✓ формування уявлень про овочі, фрукти, ягоди, гриби, квіти, дерева; закріплення знань про предмети навколишнього оточення;
- ✓ формування знань про властивості предметів: матеріал, якість, колір, форму, розміри;
- ✓ формування узагальнювальної функції слова.

5. Навчання зв'язного мовлення:

- ✓ удосконалення розмовного мовлення: вміння вести діалог, ставити запитання, правильно і швидко добирати для відповіді потрібне слово;
- ✓ виховання вміння повідомляти про виконання завдань;
- ✓ розвиток описового мовлення, вміння об'єднувати окремі висловлювання у зв'язне повідомлення, розповідь, опис (за малюнком, серією малюнків), планувати послідовність висловлювання;
- ✓ навчання переказу прослуханого або прочитаного тексту, розрізнення його композиційних частин.

6. Формування граматичної сторони мовлення:

- ✓ виховання уваги до змін граматичних форм шляхом порівняння і співставлення іменників в однині та множині;
- ✓ практичне засвоєння деяких форм словозміни та словотворення.

Одним із перших завдань роботи над мовленнєвим розвитком дітей із ДЦП є корекція звуковимови та мовленнєвої моторики. Для цього обов'язкові артикуляційні розминки. Вони проводяться на початку уроку після психологічної підготовки учня. В артикуляційній розминці або гімнастиці враховується форма та ступінь ДЦП, рівень мовленнєвого розвитку учня та передбачають:

1. Масаж обличчя — 2—3 хв.

2. Пасивна та активна гімнастика артикуляційного апарату.

3. Вправи на розвиток фонематичного слуху та слухової уваги.

4. Корекція звуковимови.

Зокрема, при спастичних формах ДЦП проводиться артикуляційна гімнастика, що охоплює такі прийоми масажу, як «погладження», «вібрацію», спрямовані на розслаблення м'язів, зняття надмірної спастики м'язів обличчя. При в'ялих парезах застосовуються стимулювальні прийоми масажу: «пальцевий душ», «пощипування», «легке поплескування» м'язів обличчя. Дотримуються руху від спинки носа до скроневих ділянок, від підборіддя до мочки вуха. Окрім масажу застосовують мімічну гімнастику, що проводиться перед дзеркалом.

Артикуляційні вправи виконуються як з механічною допомогою, так і самостійно учнем, залежно від форми ДЦП. Зокрема:

- ✓ рухи нижньою щелепою;
- ✓ рухи губами («трубочка», «усмішка» та ін.);
- ✓ вправи для розвитку рухливості язика;
- ✓ утримання язика «лопаткою», «голочкою», «чашечкою»;
- ✓ загинання язика на верхню губу, зуби;
- ✓ утримання язика біля лівого, правого куточка рота;
- ✓ язик угору — вниз, вправо — вліво;
- ✓ кругові рухи язика між щелепами і губами справа наліво і навпаки;
- ✓ масаж широким язиком твердого піднебіння;
- ✓ згинання язика в «трубочку»;
- ✓ дихальні вправи «насос», «футбол», «кулька» та ін.

Тренування діафрагмового дихання проводиться в положенні лежачи на спині. Дитину просять розслабитися, покласти одну руку на груди, другу — на живіт для контролю за рухами м'язів. На вдих — передня частина живота піднімається, грудна клітка має бути максимально нерухомою. Видих уповільнюється з вимовою глухих приголосних [с], [ш]. Передня стінка живота поступово втягується («М'ячик надувається, потім втягується»). Деякі вправи виконують у положенні сидячи на стільці.

Формування дрібних рухів пальців рук — завжди обов'язкова умова корекції мовленнєвого розвитку дитини. Стимулюючий вплив рухів руки, зокрема дрібної моторики, позитивно впливає на розвиток мовлення в цілому. Тому з метою корекції застосовуються такі вправи:

«пальчики вітаються», «оса», «коза», «окуляри», «дерева», «чоловічок» та багато інших. Також слід використовувати такі форми роботи, як катання кульок, розривання паперу, шнурування черевиків, застібання гудзиків, нанизування кілець, намистинок, тіньовий театр, гру «Поштова скринька» та різноманітні види практичної діяльності (ліплення, малювання, штрихування, конструювання, роботу з мозаїкою тощо). Усі ці засоби спрямовані на удосконалення дрібної моторики.

У процесі занять дитину із ЦП навчають бачити, слухати, спостерігати, усвідомлено сприймати навколишнє середовище. Це сприяє формуванню активної уваги, конкретизації та збагаченню словника, розвиває здатність до узагальнень.

Таким чином, конкретний зміст мовленнєвої корекції визначається структурою психофізичного порушення дитини, умовами середовища, рекомендованими заходами впливу. Основою для організації мовленнєвої практики є участь дитини у різноманітних видах діяльності, практичних діях з предметами, активних спостереженнях за явищами навколишньої дійсності під керівництвом учителя та батьків.

Психокорекція емоційно-особистісного розвитку дитини розпочинається з аналізу психологом умов сімейного виховання, яке дає пояснення багатьом проявам її поведінки. Однак головним засобом діагностики залишається спостереження за дитиною в різних життєвих ситуаціях: у взаємодії із психологом, учителем, батьками, однолітками, дорослими; у реакціях на труднощі, втому, у способах домагатися задоволення власних бажань тощо. Визначальною умовою залишається комплексна взаємодія психолога, вчителя та батьків учня для досягнення бажаного корекційного ефекту. Комплексне обстеження емоційно-вольової сфери учня є прогностичною основою для подальшого розвитку особистості. Особливу увагу треба звернути на такі психологічні стани:

- ✓ переважний емоційний стан;
- ✓ схильність до різких змін настрою;
- ✓ тривожність, страхи;

- ✓ реакція на власні фізичні вади;
- ✓ особливості спілкування (сором'язливість, невпевненість, конфліктність, агресивність);
- ✓ характер взаємин у родині (залежність, надмірна прив'язаність, конфліктність тощо).

Корекційні завдання, що їх рекомендують батькам, проводяться з дітьми у формі різноманітних ігор, інсценуванні казок та ін. Цікаві завдання викликають у молодших школярів інтерес, адже зміст знайомих з дитинства казок є зрозумілий усім малюкам. Моделювання різних ситуацій стимулює уяву учня. Дитина, обравши певну роль, практично втілює образ конкретного персонажа, наділяючи його власними переживаннями та рисами характеру. Саме під час гри створюється ситуація взаємодії з іншими персонажами, виявлення активності, подолання страхів, невпевненості, пасивності, агресії. Батьки мають застосовувати продуктивні методи корекції емоційного стану дитини, визнані сучасною психологією: психогімнастику, сюжетно-рольові ігри, неструктуровані ігри, арт-терапію, рухливі ігри та ін. Указані методи дають змогу запобігти емоційному дискомфорту, створити позитивну мотивацію на уроці, підтримати активність і самостійність дитини, формувати вміння довільно спрямовувати увагу на власні емоційні відчуття, наслідувати вираження емоцій за зразком, розуміти емоційні стани інших людей, саморегулювати власну поведінку.